

ևարթ կերպով կը վայելէր այս հարկիչը . և խըն ջայքին մէջ ներկայ էին Տատեան Զօհաննէս և Պօղոս ամիրայքն և իրենց ծաղկահասակ որդիքը , որոնց մեծ սէր ջուշուներով , բոլոր Տատեան գերդաստանին համար գովեստներ բուս :

Հետեւեալ առտուն օր էր հինգշաբթի , երբ որ ձի հեծած ստորաստ եր այն կողմերը գտնուած ազարակները և գիւղերը պարտաւոր , ձիւնք գրուելու քաշեց , դարձաւ վերջիչեալ քահանայից և սկսաւ հարցնել , թէ « ինչպէս էք , հանգիստ էք , գո՞հ էք , վասն զի մենք ձեր հանգիստ ըլլալը կը կա միմք . աղօթող եղիք մեզի համար » , և այլն : Արդեւ ալ խորին յարգանքով ստատականեցին միաբերան , թէ « ձեր ամենագթած հովանաւորութեան ներքեւը հանգիստ եմք , գո՞հ եմք , և միշտ աղօթող եմք վեհախառութեանդ անդին կենացը համար » . և ասանկով զատուցեալ բազմութեան , և իւր պաշտականներովը նսեւ Տատեան իշխաններով գնաց Սաքա գիւղը , և Վարդարա ճամբու քաղաքում ծառայող տան տեղ մը նստաւ , և հոն գտնուած գեղի մեծերուն պարգէտ շնորհեց : Ենիկց ալ Հարգալը և Վարձա գիւղերը երթալով , նոյնպէս շնորհներ բրաւ գիւղացոց , և բարձր մերձակայ գիւղերու բնակչաց աղքատներուն : Նսեւ այս տարուան ճանչալու ամսուին մեծնողներուն սրբ մնացած զուակալը և անոնց այրի կանանց և խղճալեաց առատ ողորմութիւն պարգեւեց :

Յիշեալ Վարձա գեղը աղքատ կին մը համար ձակեցաւ Լաբային մտանոյնով , իւր խղճութիւնը յայտնելու . ու երբոր ձանձրութիւն չտարու համար արդիւն ուղեցին իւր մերձակայ պաշտօնաւորները դայն կինը , ինքը համարձակութիւն տուալ կնկանը , մտիկ ըրաւ անոր աղաղակը , և խնդրեց գթալով անոր խղճութեանը վրայ , բոլոր պարագեւոր հոն սրուելու հրաման ըրաւ , և հրամանը ի գործ դրուեցաւ : Եւ ահա ասանց նման շատերուն առատ պարգեւներ շնորհելով ամէնքը միմթարեւէն ետքը , երեկոյն կրկին դարձաւ Լաբայի գիւղի , և նոյն գիւղից ալ Պերձապատիւ Պօղոս Լիւրային տունը հանգիստ ըրաւ :

Արբաթ առտու վերոյիշեալ երեք կարգաւորները կանչելով Զօհանց Լիւանիա Տեախօթին ան գամանդեայ ծանրագին տուփ մը շնորհեց , նսեւ Զօհանց Լիւանիա քահանային Հայոց Տէր Սահակ քահանային , և լատինացոց Տօն Առաքայել կրօնաւորին յատուկ յատուկ պարգեւներ տուաւ : Եւ գեղին բոլոր աղքատաց , և Զօհանց ու Հայոց գարատան մանկաց տուրք և նուէր բաշխեցէն ետքը , Տատեան գերդաստանին շատ գոհունակուի և բարեհաճութիւն ջուշուներով , իւր արքայական փառաւոր շքովը զատուեցաւ գնաց Տալուա փաշայի միջկիթը ուրբաթ առաւ սովորական յաղթքը մատուցանելու :

— Սուլթան Աբդուլհամիդ Երկրորդին կողմերը Օրթոքս Եօհոնը — ըստած տեղը շրթեքարթիէն հինգշաբթի լուսնալու գիշերը հրդեհ մը պատահեցաւ և միայն երեք տուն պրեց :

— Իլնիմիտէն հետեւեալ նամակը կը գրէ մեր Զարգի թղթակիցը :

Օգոստոս 14 շաբթի գիշերը կեդրեալ Կէրէն քաղաքին մօտերը կնկանը շինարարները առաջը խառն մը առաջիկ երբ Եօհոնը սպանելու և ուղտուն հողորդութեամբ կողմերէն էին , փարան շատ է եղեր , բայց այնպիսի առեր փարան էին : Արտաթի շինարար շատ մարդիկնեղով այն առաջիկներուն եղած լեռն արշաւոր էին , և տեղացի խոստում պիտի ալ լուր եկաւ այս բանին համար , այն ալ շուտով նպաստամտաց եղաւ անոր շատ մարդ խորհելով :

Օգոստոս 17 ին կրկին լուր եկաւ Օսման պիեկին , թէ տեղացի այն մարդիկները այս պաշտօնաւոր լեռան մէջ , և հրաման կ'ուղեն թէ մըջ բռնելը , թէ մեռնելը . այն ալ կրկին շատ մարդ խորից օր ըլլալէն ստուգելու և ուղ բռնելու . յայտնուիք օր Առաւօժով այս շար մարդիկը կը բռնուին :

Երկու տարի եղաւ որ այս քաղաքը քանայի մը հաստատուեցաւ արքունի հրամանով օգոստոս 15 ին բայց այս տարի բամբակը վրայ գալով օգոստոս 19 ին եղաւ , և տեղացի խոստում պիտի ալ ապրտեր էր Աբդուլհամիդին որ ծանուցանէ արգոց հրատարակելը , որպէս զի ապուի և շատ սեղ հրատարակուի , բայց այն ալ մեղուշ ծանոցանոր համար մենք այլ ուշ գրեցար : Ուշ էր .

27 Օգոստոս . 1848
Ի Ներկայիս .

— Վարդարայի օրագիրները որ շաբթուս ստացանք կը գրեն որ թուրքներն մէկ բանի մեծ ու պրտիկ պաշտերաղմական նաւեր դէպ ի վէնէտիկ ձամբա եւ լէր են այս քաղաքը պաշտպանելու համար թէ որ Նեմպէի տերութիւնը խաղաղութեանը վրայու վերջում մը շեղած Վէնետիկի վրայ յարձակի նէ :

— Աուսի կայսրը գրեց է Վարդարայի գեւորանիին որ գարդիացոց հասարակագետութիւնը ընդունի :

— Վասիլաքայի մէջ գտնուող Նեմպէի զօրաց բանակիցալը Քուրման փոխադրուել է և Ռատեձքին ալ դէպ ի վէնէտիկներ է :

— Մտ լատինացոց սեպտեմբեր Աին Նիթթաւ պարկէն հրաման եղեր է Օտեսա որ այն տեղի նաւատորմի դոյլը կ'ըլլաւ պատրաստութիւն տեսնայ :

— Աուսի տերութիւնը Ռատեձքիին սուրբ Վեորգոյ պատուոյ նշանը շնորհեր է ըրած յաղթութիւններուն համար շնորհակալութիւն ընելով :

— Նեմպէի տերութեան գաղղիացոց հասարակագետութիւնը օրինաւոր կերպով ընդունելը կը գրեն Վէնայէն :

— Թեպէտ Վեռլին յօլման երեւան ելեր է և օրը 150 ի չափ մարդ կը մեռնի կոր . բայց Վարդար և Վստուա գեռ աղաւէ այս հիւանդութեանն : Կրնոյ ըլլալ որ այս հիւանդութիւնը Վարդար և Վստուա ալ երթայ , բայց այն կողմերը ուսմունքի համար դաւալ ունեցող մարդոց սրտին երկիւղ չի գարու համար այսքան մը կ'ընեմք որ հիւանդութեան ժամանակ Վստուայի դպրոցներուն մէջի եւ զան զգուշութիւնը ամէն տեղի եղած զգուշութիւններէն աւելի է , այս հիւանդութեան ալ աղաւ ըլլալու համար փարպէլէն աւելի զգուշութիւն պէտք է , ինչպէս որ հոս Վստուայի քաղաքում ձեւարանը հարկաւոր եղած զգուշութիւնները ըլլալուն համար , փառք Վստուայ , և ոչ յօլման մէկ թէթեւ հովը անգամ գոյաւ աշարկերով մը :

— Կարօլի կառավարութիւնը ժամանակէ մը ի վեր կ'ըստանար Վիկիլիայի կառավարութեան իրմէ զատուելուն պատճառաւ : Կարօլի նաւատորմից ըստ լատինացոց օգոստոս 15 ին Մասիայի առջեւ կը հասնին և նոյն օրը իսկոյն պատեւաբար կարգով կայնելով կ'ընկնին քաղաքին վրայ սաստիկ կրակ ընէլ նոյնպէս քաղաքին բերդերէն ալ նաւատորմիկն վրայ : Նոյն օրը հինգ հատ մեծկակ շոգենաւեր և մէկ մըն ալ 50 թնդանօթ կրող քուրմի մը 800 զօրքով օգնութեան կուգան Ռեձքէն Կարօլի նաւատորմիկն , բայց Մասիայի բերդերէն այն սատիճան ուղղակի սաստիկ կրակ կ'ընեն այս շոգենաւերուն վրայ որ ալ չկրնալով գիմանալ են կը քաշուին մեծ քիտով : Երբոր Վարսիլայի վերջին շոգենաւեր մեկնէր է անկէ , սակաւին թընդանօթներուն սրտումը գաղթած չէ եղեր :

Վիկիլիայի քաղաք և կանայք այնպէս կ'ազազակեն եղեր որ կամ յաղթութիւն կամ մահ ու թաղուել մեր քաղաքներուն աւերակներուն ներքեւ :

ԱՐՏԱԲԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԳԱՂԱԳԻՄԱ : Ընդունալ անգամ մը աղբային ժողովոյն նախագահը փոխելու գրութեանը համեմատ օգոստոս ամսին համար նախագահը ընտրութեան մէջ անցած ամսուան նախագահը Պ. Արման Սարա նորէն ընտրուեցաւ : Պ. Արմանը ընտրութեան խօսք կար . բայց ինքն ալ գիտնալով որ կուսակիցները քիչցած են , գուցէ կասկածելով ալ որ այս զինքը նախագահութեան առաջարկելով կասկածելէ բարեկամի մը վարպետութիւն ըլլայ . իրեն յարգը կորսուելը ազգին ջուշուներու համար , սեքա քաղաքի օրագրին գիր մը գրեց . սրով թեպէտ ըստութեանը բողոքովն չմերժեր , բայց նիւթական անհնարութիւն մը կը ցրչրին ասանկ տակ : Երբոր Վարսիլայի կարիս պաշտօնը ընդունելու աւայժմ : Նորութիւնը եղաւ . Պ . Արման գիտին անունն ալ մէջ ձգուեցաւ . բայց միայն երկու հոգի գտնուեցան անոր համար վիճակ տուող , վիճակի բազմութիւնը Պ . Արման Սարան վրայ էր , և այն ընտրուեցաւ : Վարսիլայ օրինակ մին է որ հասարակութեան վրայ կը վրաստանուի բայց վրաստանելէն առաջ շատ խոհեմութիւն և զգուշութիւններ պէտք է ընելու : Պ . Արմանը թեպէտ շատ խորհասարկուող մէկն է բայց ընտրութեան տեղի է որ այս անգամին այս բանը չէ մտածեր . հասարակութեան զինքը սիրելուն վրաստանելով Պ . Արմանը Ռօլանը երեսփոխան կամ պատգամաւոր ընտրելու տուաւ և այն եղաւ աղբին իրմէ պաղելուն սղղղանալութիւնը :

— Սուանորի յօնադիւրսօնէն ըստած երեւելի օրագիրը հետեւեալ հետաքրքրական տեղեկութիւններ կուտայ : Սուանա գտնուած բրօդեւորան ընկերությունը (օրագիրը երկրորդից կ'ըսէ . բայց մենք այս անունն մարդոց հիմնած ընկերութիւններուն տալ չուղեցինք , միայն Քրիստոսի հիմնած մէկ հատիկ ընկերութեանը յատկացած անուն ըլլալով) , մէկ ընդհանուր ժողովքի մը պատրաստութիւն կ'ընեն : 1666 ին ի վեր աղբային կամ գաւառական ժողովք մը ըրած չեն . որ կ'ընէ մինչեւ այս օրս 182 տարի : Պ . Արմանա Բորքել , որ Վարսիլայ բրօդեւորաններուն քարտիչներէն է , և աղբային յոն ժողովին մէջն ալ պատգամաւոր է , իր քաղաքացի կրօնակիցներուն կողմէն հոն պատգամաւոր պիտի խրկուի :

Այս ժողովքին քանի մը նպատակներ որոշուած են . բայց անոնք Սուանայի միայն յատուկ տեղական բաներ են . ուղղակի կրօնականն այն է որ Սուանայի կալիքներունը և լուծարականները մեքենան ունեցած տարբերութիւններ վերցնելով

ամէնը մէկ պիտի ըլլան : Սուտերականութիւնը աւելի տարածուած ըլլալով նեմպէներուն մէջ , Սուանայի Վստուա գաւառին մէջն ալ շատ լուծարական կը գտնուին . որովհետեւ այսպիսիները ըստ մեծի մասին բնիկ նեմպէն են :

Այս երկու աղանդը մէկ ըլլալու համար հարկաւ կողմին մէկը կամ երկուքն ալ իրենց մինչեւ հիմա ուղղափառութիւն կարծած հաւատալիքներեն բան պիտի պակսեցնեն , և մինչեւ հիմա ծուռ և մուրումնալի կարծած բաններուն ասկէջ ետքը ուղղութիւն և ճշմարտութիւն պիտի բանն : Եւ որովհետեւ ճշմարտութիւնը անփոփոխելի է , այս ժողովքով պիտի իմացնեն բոլոր աշխարհի որ ճրջ մարտութիւնը մինչեւ հիմա գտած չէն եղեր . մինչեւ հիմա խոտովանած և դաւանած հաւատքին ճշմարտա չէ եղեր : Կամ թէ ճշմարտութիւնն ու մուրումնալի հիմա մէկ սատիճան կը բռնեն . ճրջ մարտութիւնը մուրումնալի հետ , մուրումնալի ճշմարտութեան հետ , քաղաքական և աշխարհային բանի համար փոխելու խիղճ չեն ընէր : Բայց ինչպէս ասանկ ժողովքներ ալ ընէլ , և վեճերու դուռներ բանալ . չէ մի որ իրենց սղղուներէն է որ մէկ մարդ մը իրեն գաւանդու հաւաքը սուրբ գիրքքն կը սորվի : Թող տալու չէն մի որ ամէն մարդ սուրբ գիրք կարգայ , և ինչ կը հասկընայ այն ընթացութեան նէ անոր հաւատոյ : Վեճ իշխանութիւնն ի կալիքներու լուսերականին կամ լուսերականին կալիքներուն խղճմանը ի վրայ , որ իրար հաճեցնելու աշխատանքն հուց ի վեր ունեցած տարբերութիւններն մեկի ձգելու և միարանելու :

ԱՆԳՂԻԱ : Օգոստոս 15 ին օրը առաւօտանց Միչկէտքը քաղաքին մէջ շատ բազմութիւն , որին ձեռքը աշտէ (շեշ) , որին ձեռքը հրազէն (թիւֆէն) , քաղաքին փողոցները կը պարսկէին , և ասանկ ասանկ հրազէն կը պարսկէին : Բազմութիւնը շատ լիազ ըստածներուն ժողովուած արնէն ելած էին : Վեճը այս անոր առջեւէն անցնելու իրեն զարկին մեղացցին : Բազմութիւնը ասկէջ ելան չետակ քաղաքին գուռը գաղթին պահեցին որ դուռսան զօրք չի մտնէ ներս , բայց երբ որ զօրաց գալու հետեւէն տեսան , փախչող փախչողի եղան : Բօլչիան շատ մարդ բռնեց և բանալը գրաւ :

Սոր պէս բան մըն ալ Լաբայ քաղաքը եղաւ . խել մը խառնարար մարդիկ ելան գործարաններուն բանը գաղարկեցնելու ուղեցին . ուստի գործընթիկ կաթայներուն վրայի խուփերը (թափանքեր) գաղթին վերցուցին որ գործընթիկ պարսալը երթայ . մեքենաները բանեցնելու ուժ չի տայ : Այս բաներէս մարդ մը մեռաւ և երկու հոգի ալ ծանրիկ վիրաւորեցան : Բաղաքին կառավարութիւնը քանի մի հոգի բռնեց այս խառնարաններէն :

Եւ որովհետեւ ասանկ խառնութիւններ ընկերութիւններ կ'ընէին , որ քույր կ'ըստան , օգոստոս 16 ին աղտոնական խորհրդարանին մէջ Վեճի կ'ընէր գուր . սր առաջարկեց որ այս քույրն արգելուին , ժամանակին պարագայներուն նայելով ասկիպ խիստ հարկաւոր է ըստ : Խորհրդակալները ամէնքը միաբան այս օրէնքը ընդունեցին :

— Տանիմաքայի տերութեան կողմէն Վստուա նստող գեադան Ռեքեղելով կամար խնկիկի տերութեան արտաքին գործոց տեսուչ Ռալ Սալմեքովին իմացոց Տանիմաքայի կառավարութեան որոշումը , սրով կը հրատարակէր որ օգոստոս 15 էն սկսելով Լաբայ և Վեքեր և Սահակ գետերուն Պալեզիլը ծովը թափած բերանները , նմանապէս Շաբալ սուլա և կուտալու նստահարաններուն արեւմտեան կողմէն ներս մտնող ճամբանները պաշարմանը պաշարուած են : Սուանայի երթալ գալը սովորական եղած շոգենաւը կրնայ իր կանոնաւոր ճանապարհորդութիւնը շարունակել այն պայմանով որ պատերազմական պաշարի վերաբերեալ բան չունենայ մէջը : Այս յայտարարութիւնս գրով տուած է օգոստոս 9 ին :

— Իռլանտայի խառնարաններուն զլխաւորները ետեւէ ետեւ ձեռք անցնելու վրայ են : Պ . Սիկիր և Պ . Օ'ժոնոսկան և Պ . Քոնուոլէյն բռնուեցան և բանալը գրուեցան Տուլլին քաղաք : Հիմայ Պ . Օ'քոնուոլէյն կը փորձեն . բայց կ'ըստի ալ որ ասկիպ բռնելու առանց դժուարութեան պիտի չի կրնայ ըլլալ :

ԱՒՍԴԻՒԱ : Օրմուց քաղաքին արքեպիսկոպոսը Պրուն քաղաքին եպիսկոպոսին հետ խօսք մէկ ընէլով Լաբայի տերութեան ներքին գործոց տեսուչ իշխանին մէկ նամակի մը ձեւով գրութիւն մը կուտան . սրով կը խնդրեն որ հուովական եկեղեցին բողոքովն անկախ ճանչուի տերութեանն , և բողոքովն եկեղեցականաց իրենց հոգեւոր պաշտօնին վերաբերեալ գործերուն արգելք մը չի տայ կա

աւարու թիւնը : Արքեպիսկոպոսը այն գրքին մէջ ապացոյցներով կը հաստատէ որ անկախութիւնն ունենայ եկեղեցին նէ՛ աւելի մեծ օգուտ կ'ընէ կառավարութեան , քան թէ կախում ունենայ : Վերստիննութիւնը բոլոր աշխարհք ուր որ տարածեցաւ նէ՛ կը թուութիւնն ու քաղաքականութիւնը հետ տարաւ . և այն ազգիւթիւնները ընելու համար աշխարհական իշխանութեան կարօտ չեղաւ . մտնաւանդ թէ կախում չունենալու համար հալածմունք ալ քաշեց , և այն հալածման ատենները ընելը աղէկութիւնը կ'ընէր : Այս նամակն շատ ազդեցութիւն ըրաւ աւստրիացոյ . որովհետեւ ազգի գրուած նամակ մըն էր :

Պալիէրայի մէջ ալ խիստ շատ բողոքութիւն մէկ խնդրանաց գիր մը ստորագրեցին , որով հոգեւորին քաղաքականին կախում չունենալը կ'ուզէին . և այս թուով Սուրբ Բարդուղէի քաղաքին կառավարութիւնը հրապարակէր գրին : Ըստից ուզած ազատութիւնը ընդհանրապէս ամէն կրօնքի համար էր : Բայց Սուրբ Բարդուղէի քաղաքին քաղաքի , որ որպէս թէ ազատութիւն կ'ուզէր , իրարու ձայն տուին . շատուոր մէկէն ոտք ելան . և խորհրդարանը գացին այն թուի թը առին պատրուակեցին :

ԲՐՈՒՍԻԱ : Սէն գետին քով քաղաքները հրատարակուած օրագիրները գրեթէ ամէնքն ալ Բոցամէն ըւր սունելով , (ուր հիմայ կը կենայ Բոցամիայի թագաւորը) , կ'ըսեն որ թագաւորը կատարեալպէս հաճած է բոլոր Կերմանիայի միութեանը : Բայց այնուհանդերձ ասոր գէտ են . և ձայն մըն ալ հանած են որ՝ սահմանադրական օրէնքները հրատարակուելէն ետքը թագաւորը թագաւորութեանն պիտի հրամարտէ :

Բրուսիայի կառավարութեան նախարարները յուլիսի 27 ին հրատարակեցին որ Տանիմա քայի հետ ըրած զինագործունի լըմընցաւ . և Շէյք վիկուս պատերազմը նորէն պիտի սկսի : Ար եկած օրագիրներէն ալ իմացանք , որ Վուանթօրքի գերմանական ազգային ժողովն վճռովը գերմանական ամէն տերութիւն զօրը պիտի սան այս պատերազմին համար . և արդէն Մարտիայի և Պալիէնայի և Վուանթմիգելի և Հէսսէ Տարմիգատի և Նասաւի իրկելու գրքերուն որքան ըլլալը որոշուած է :

ՍՊԱՆԻԱ : Սոնթեմոլինի կուսակիցները որ Բուսիայէն դուրս Վուանայի սահմանները անցած են , սկսան Պոյսի քաղաքը ժողովուի : Սինչեւ հիմայ այն տեղումը երեւելի մարդ մը անսնուած չէ կը սէ Պոյսի քաղաքէն յուլիս 31 ին գրուած նամակ մը եկողները ամէնքն ալ ստորին ստորին մարդիկ են : Սոնթեմոլինի կուսակիցները թէպէտ քանի մի անգամ յաղթուած են , բայց նորէն կուսուց սկսելը նին անտարակոյ կ'երեւի : Բայց այս անգամ աւելի կարգ և աւելի զգուշութիւն պիտի բանեցընեն . և որդէն գաղտնութիւն մը կը պիտի մէջերեն . որ խորհուրդին դուրս չըլեր կոր : Առաջուց ըրած նին թողածնին կ'իմացուէր . հիմայ ստոյգը հասկընալը և խորհած կերպերնին գիտնալը շատ գէտար է :

Սուսիսոսոսայի կողմերուն բնակիչներուն համար ալ ձայն մը ելած է . որպէս թէ հասարակապետութիւնն ուզողներ կան . որ կուսակիցին շատուցած են և ոտք ելելու կը խորհին : Ասոր համար գումար տակ (ակտիւնի) մը զօրք խրուած է դէպ ՚ի այն կողմը : Սէկ համարանոց մը բացեր են , և մէջը շատ հագուստներ գտեր են զինուորական կարգի . որոց վրան հասարակապետութեան նշաններ կայ եղեր :

ՀՈՒՍ : Մամիանի նախարարը որ նախարարաց ատենին ալ նախագահն էր , պաշտօնէն հրամարուէր և հրամարական թուղթը տուեր էր , և սրբազան քահանայապետը ընդունէր էր հրամարու մը . բայց նոր նախարարները ընտրելու ուշացաւ : Վերջուց նախարարներուն ընտրութիւնը եղաւ այս կերպով : Տ . Սոլոն քառտինալ , պաշտօնէնից ատենին նախագահ , և եկեղեցական և քաղաքական արտաքին զործոց տեսուչ : Պատրի , ներքին զործոց տեսուչ : Տէրօսի , դատաստանապետ : Լաւրի , եկամտից տեսուչ , կուսակիցի , վաճառականութեան տեսուչ , հրատարակական շինուածոց տեսուչութիւնն ալ առ այժմ ասոր յանձնուած է : Վամբելը , պատերազմի տեսուչ . և Բէնֆէդի , առ այժմ ոստիկանութեան (քօնիսի) գլուխ : Պ . Մամիանիին համար կը զըուցէ մէկ օրագիր մը , որ կառավարութեան խորհրդարանին կողմէն գործով մը կարգի իրկուեցաւ :

Պօլոնիայի կուսակալը (բրօյէկադոն) յայտարարութիւն մը հանեց , որուն մէջ կ'ըսէ որ չեքեւիր թէ աւստրիացիները Պօլոնիա մտնելու միտք ունենայ : Ֆէռուայի կողմը զօրքերնին 5 հազա

րէն աւելի չէ . Հոմայու իշխանութեան ուրիշ երկիրներն ալ շատ զօրք չունին . մոքերնին աւելի Սոմէնայի կողմը ուժ տալ է . և այն կողմը զօրք հանելու կարծ ճամբան Հոմայու իշխանութեան երկիրներէն կ'անցնի , աւստրիացիք Հոմայու երկիր մտան ըսուելուն պատճառը այս է :

Սոմէնայի դուքսը իր դքսութիւնը ձեռք առաւ . բայց ինք ելելէն ետքը մտենայլք կառավարութեան զինուորականի վրայք ինչ կարգադրութիւն ըրած էին նէ՛ գրեթէ ամէն ալ ընդունեց և հաստատեց :

ԻՊԱԼԻԱ : Ֆիռէնցա քաղաքը հրատարակուած քաղաքի անուն օրագիրը յետագայ ըւրս կուսայ օգոստոս 5 ին թերթին մէջ :

Ֆէռուայի հետեւեալ լուրերս առինք : Անայս 3 ին առտուան ժամ 6 ին (ըստ լատինացոց) , Ֆէռուայի բերդին հրամանատարը գիր մը կը խրէ քաղաքին կուսակալին (բրօյէկադոն) որ է Լօլագէլի կամը : Վրին մէջ կը հարցընէր կամին , դուքս Մարտիայի կայսրը իբրեւ բարեկամ բռնած էս եթէ իբրեւ թշնամի : Թէ որ բարեկամ գիտես նէ կ'ըսէր , որքան զինուոր կը գտնուէր քաղաքս որ Վալիկի և Վիլիկիայի պատերազմին յաղթուելէն ետքը Մարտիայի զօրակալին մին յաղթուելէն ետքը հոս եկած էն նէ՛ անոնք մինչև անձնատուր չեղած հոս եկած էն նէ՛ անոնք մինչև մէկ ժամ քաղաքէն պիտի հանես : Թէ որ կայսրը թշնամի գիտես նէ՛ պատրաստ կեցիր . ժամ 10 ին քաղաքը սուրբով ձեռեւ պիտի լիւնէր : Կուսակալը պատերազմական ատենին անգամին շուտ մը խորհուրդի կանչեց . և որովհետեւ պատերազմի գիմանալու պատրաստութիւն բնաւ չի կար , հաւանակելը զնոստար և ընդգէմ խոհեմութեան սեպուեցաւ . միայն կուսակալը բողք մը հրատարակեց որ , չեմ հասկընար թէ Մարտիայի զօրքերը ինչ իրաւունքով Հոմայու Պալիէն իշխանութեան երկիրները այս կերպով կ'առնեն , որ Պալիէն ինչ հետ թշնամութիւն մը չունի :

Ասոր վրայ օգոստոս 4 ին Ֆէռուայի պատերազմի վրայ Վէրուէն Մարտիայի յայտարարութիւն մը փակցուց . որուն մէջ կ'ըսէ . այս երկրորդ անգամն է որ Բօ գետը կ'անցնիմ , չէ թէ Հոմայու երկիրներուն տիրելու , այլ հանդարտեցընելու համար : Բնկեց երեսուն տարի առաջ ալ Մարտիան նախարարութեան (Էլիպիտի) երկիրներուն տիրեց , ետքը նորէն Հոմայու տուաւ . թէ որ Մարտիա այս երկիրներուն տիրելու միտք ունենար նէ՛ այն ատենը ետ չէր տար . բայց երկիր առնելու գիտաւ Էրուութիւնն ոչ այն ատենը ունեցաւ և ոչ հիմայ ունի : Սիւքը միայն այն է որ այս երկիրներուն խաղաղասէր բնակիչները պաշտպանէ , և իշխողին գերազանց իշխանութեան իրաւունքը պահէ , որուն գէմ կեցած են խել մը խառնալուց մարդիկ :

Այս յայտարարութիւնն կը ցրցընէ որ Մարտիայի միտքը Հոմայու ազատասէրները զսպելու համար էր՝ որ Պալիէն կը բռնադատէին Մարտիայի գէմ պատերազմը հրատարակել , և կը խորհէին որ Պալիէն ձեռքէն աշխարհական իշխանութիւնը տանեն , կամ հասարակապետութիւն հաստատեն , կամ Սուսիայի թագաւորին տան :

Մարտիայի լիւթերէ ելէրօսալ օրագիրն ալ ի վրանոյն օգոստոս 5 ին գրուած գրէ մը այս տեղեկութիւնները կուսայ :

Օգոստոս 2 ին Ֆէռուայի տիրող Մարտիայիներուն համար կը կարծուէր որ 4 ին ալ Պօլոնիա պիտի մտնէ : Հին գտնուող զօրքն ալ ստանց դէմ կենալու ուժերնին չօգտուելէն հասկընալով քաղաքը պարպեցին , ելան Ռիմինի գային : Պօլոնիայէն փախուողներուն լըցուց շատ մը կառքեր ալ Ֆիռէնցէ կ'երթան :

Նոյն իսկ Ֆիռէնցէի մէջ ալ կը վախցուի , դուքս Մարտիայի թագաւորն է . և յոյսերնին բողբոլին ինկիլղի դեսպանին վրայ է , որ թող չի տար աւստրիացոց հոն ոտք կոխելու : Մարտիայի Սոմէնայի դքսին ալ օգնութիւն տուին , որ գնաց իր դքսութեան երկիրներուն նուրէն տիրել սկսաւ . որկէց Իտալիայի ներկայ իրաւունքութեան սկիզբէն ՚ի վեր փախած էր : Վուքսին օգնութեան գացող զօրքերէն 6000 հոգի ալ դուքսը իր երկիրը խօթել և տեղը նստեցընելէն ետքը Ֆէռուայ գացին :

ՍԱՌՏԵՆԻԱ : Կառավարութեան բռնած ճամբէն կ'երեւի որ Վուքսին քաղաքը կատարեալ հանդարտութեան մէջ չէ . օր աւուր վրայ վախ կայ իրաւութիւնն ելլելու : Օքիլիտի ըսուած իտալական օրագիրը կ'ըսէ :

Վրքիւրուած է թէ տրուած և թէ ինչ կերպով գրուած որ ըլլայ նէ՛ յայտարարութիւն կամ տոմսակ փողոցները ծախել կամ պատերազմ վրայ փակընել . մինչև որ այն գաւառին քօնիսի կողմանէն յատկապէս այն բանին համար հրաման աւ

նուած չըլլայ : Հակառակ գործողները բանտը պիտի դրուին , և հոն պիտի մնան տասն օրէն մինչև քսան օր , և սուգանք պիտի տան 20 էն մինչև 50 լրա :

Վիլիերուները , և յատկապէս ժամ երեք ու կէսէն ետքը տեղ տեղ ժողովիները արգելուած է . և այս ժողովները հնարողները կամ ժողովքի հրահրողները երեք ամիսէն մինչև վեց ամիս բանտարկութիւն պիտի կրեն . և 100 էն մինչև 300 լրա սուգանք պիտի տան : Մասնիկ ժողովներու համար ստակ խորհուրդը այս պատիժներուն պիտի մեծը պիտի կրէ . (6 ամիս բանտ և 300 լրա սուգանք) : Վրքան ժամանակ որ օգոստոսի 2 ին տրուած վրձնայն համեմատ , երկրին ամէն իշխանութիւնը և ամէն կառավարութիւնը թագաւորին ձեռքն է , այս արգելքս այնքան ատեն պիտի մնայ :

Վառօլո Վրքերօ թագաւորը վերջին պատերազմը կորսընցընելէն ետքը Միլան քաղաքը պաշտպանելու համար հոն մտաւ : Բայց քաղաքին մէջ պաշար չկար . պաշարման չէր կրնար գիմանալ . զօրքն ալ Բիաչչինցայի կողմը գացած ըլլալով Միլան գաղթեցին գրեթէ անհնար էր . աւստրիացիները ձախուանք բռնեցին : Սուսիցքի Մարտիայի թագաւորէն ուզեց որ քաղաքը իրեն յանձնուի . և սրբաններ գրաւ : Միլանցիք յիշելով քաղաքէն աւստրիացիները դուրս հանած ատեննին ըրած անգրեթէ թուութիւննին կը վախնային որ հիմայ ալ աւուր գրեթէ անտիրէն կ'ընեն . ուստի քաղաքը տալ չէին ուզէր . այն չէին մտածեր որ օրինակ սր իշխանութիւնը գթած և ներող կ'ըլլայ . սպըլտամբերն են որ անգութ կ'ըլլան : Թագաւորը աւստրիայի չըրաւ . Միլան յանձնեց Մարտիայի ազգի պայմաններով : Միլանցիք այս որ իմացան թագաւորին բնակած տանն առաջը գացին . մոքերնին թագաւորին որ թագաւորը բռնել և բանտը դնել էր . բայց ստուտէնիայի զօրքը ազգի գէմ կեցան ասոնց և թագաւորը պաշտպանեցին : Միլանցիները ցրուեցան . և թագաւորը ողջ առողջ ելաւ քաղաքէն Վիլիպանօ գնաց :

Ասոր վրայ Վուքսինու մէջ մեծ ազմուկներ ելան . և Ղօպերդի և Վաղալի թագաւորին քով գացին , բոլոր նախարարներուն և պաշտօնատերերուն իրենց գործէն և պաշտօնէն հրամարտելուն թուղթը մատուցանելու : Կ'ըսէին որ ազգը պատերազմին շարունակուիլը կ'ուզէ . և թէ որ այս չըլլայ , և իրենք պաշտօնի վրայ մնան նէ , վրանց կայ իրենց համար : Կառավարութիւնը թուղթ փակցուցած էր թէ հայրենիքը վտանգի մէջ է . Պօնա անուն երեւելի մը սրիկայի մը ստակ տուեր էր որ այս թուղթը վրայունէ և պատուէ : Կառավարութիւնը իմացաւ , և յիշեալ մարդը և ուրիշ շատ խառնարարներ քօնիսիայի ձեռքն անցան և բանտը գրուեցան :

ԱՕԳԱՅԻՆ

Իւսքիւտարու ազգային ձեմարանի երկրորդ տարին լըմընալու մօտ ըլլալուն երրորդ տարուան մէջ աշակերտաց սկսելը նոր ուսմունքներուն վըրայով խորհելու և հարկաւոր տեսնուած նոր օրէնքներ ու կանոններ հաստատելու համար անցեալ շաբթուա ուրբաթ օր ընդհանուր ընկերութեան ներկայ ըլլալով յիշեալ ձեմարանին մէջ խորհուրդ մը եղաւ : խորհրդականները իրենց ժամանակը լըրանալուն համար թէպէտ հրամարականին տուին ընկերութեանը այս խորհրդին մէջ բայց ընկերութիւնը անոնց մինչև հիմայ ազգասիրական ջանքով և անխնջ աշխատութեամբ մանաւանդ պրանչիլ խոհեմութեամբ ու իմաստութեամբ ձեմարանին թէ ներքին և թէ արտաքին գործերուն հոգ տանելու նուն իրենց սրտին գոհունակութիւնը ցուցուեցին և շորհակալութիւննին մատուցանելէն ետեւ ազգային որ տարի մըն ալ վարեն այս ծանր պաշտօննին որուն թէթեւութեանը համար քանի մըն ալ ուրիշ բարեպաշտ անձինք օգնական տուին աւստրիայ : Նոյն օրը երեւիտիանութեան նոր պաշտօն մըն ալ հաստատուեցաւ որ ընկերութեան խիստ հարկաւոր պաշտօն մըն էր . որուն խնդրանք ընկերութեան յանձնառու եղան սիրով հետեւեալ ազգասէր անձինքը և կողուեցան երեսփոխանք ընկերութեան :

- Գերապատիւ Պօղոս աղա Մանանեան : Գերապատիւ Պետրոս աղա Խորասանձեան : Գերապատիւ Վորդերես աղա Սիտաբեան : Գերապատիւ Յարութիւն աղա Սերոբեան : Երեսփոխան վիճակի առաջնորդ Յարութիւն եւ պիտիոսոսը անցեալները վախճաններուն համար ազգային հոգեւոր և մարմնաւոր ժողովներուն արժանաւոր դատելով գերապատիւ Յակոբ եպիսկոպոսը նոյն վիճակին առաջնորդ կարգեցաւ և բարձ

